

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N.GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Әбу Насыр әл-Фарабидің 1150 жылдық,
Абай Құнанбайұлының 175 жылдық және
С.М. Жақыповтың 70 жылдық мерейтойына арналған
«Жаһандану әлеміндегі адамның денсаулық психологиясы»
тақырыбындағы халықаралық ғылыми - практикалық конференцияның

МАТЕРИАЛДАРЫ

2020 жылдың 15 мамыры

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции
«Психология здоровья человека
в глобализирующемся мире»
к1150 - летию Абу Насыра аль-Фараби,
175-летию Абая Кунанбайулы и 70 - летию С.М. Джакупова
15 мая 2020 года

PROCEEDINGS

International scientific conference about
«Psychology of human health in a globalizing world»
dedicated to 1150th anniversary of Abu Nasyr al-Farabi,
175th anniversary of Abay Kunanbayuly and
70th anniversary of S.M. Dzhakupova

15 May 2020

Нұр-Сұлтан, 2020

УДК 159.9 (063)
ББК 88,3
П 86

Редакционная коллегия

Қашхынбай Б.Б.-декан факультета социальных наук, (ответственный редактор)

Сламбекова Т.С. - профессор, заведующий кафедрой Социальной педагогики и самопознания

Айкинбаева Г.К. -кандидат педагогических наук, доцент

Мамбеталина А.С. -кандидат психологических наук, доцент

Нурадинов А.С. -кандидат психологических наук, доцент

Рыскулова М.М. -кандидат педагогических наук, доцент

Исаханова А.А. – PhD психологии

Организационный комитет

Ақымбек Г.Ш. -магистр психологии

Бурдесбекова У.И. -магистр педагогики

Құнанбаева А.Ж. -магистр психологии

Лекенова А.-магистр социальной педагогики и самопознания

Психология здоровья человека в глобализирующемся мире: Сб. науч. статей Межд. конф. города Нур – Султана. 15 мая 2020 г. /Под ред. Б.Б. Қашхынбай, Т.С. Сламбековой, Г.К. Айкинбаевой. – Нур –Султан: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. – 498 с.

ISBN 978-601-337-343-0

В настоящий сборник вошли материалы II Международной научно-практической конференции «Психология здоровья человека в глобализирующемся мире» к 1150 – летию Абу Насыра аль-Фараби, 175- летию Абая Кунанбайулы и 70- летию С.М. Джакупова. (город Нур Султан 2020 г.)

Материалы предназначены для молодых ученых, соискателей, студентов, магистрантов, докторантов, интересующимися проблемами психологии.

ISBN 978-601-337-343-0

©ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2020

©Кафедра социальной педагогики и самопознание

ЕНУ им Л.Н. Гумилева

4. Васильева О. С., Филатов Ф. Р. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки: Учеб.пособие.-М.: «Академия», 2001.-352с.
5. Жарықбаев «Жантану негіздері» Алматы, 2002 жыл.
6. БҰҰ Мәскеудегі ақпарат орталығы – Пресс-бюллетень, 20.09.2012 ж.
7. Стейнберг Л. Переходный возраст. Зарубежная прикладная и научно-популярная литература, 2014 жыл.
8. Ананьев В. А. Концептуальные основы психологии здоровья.-СПб.:Речь 2006.-384 с.

ӘОЖ 159.922

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА БАЛАЛАР ФОЛЬКЛОРЫН ПАЙДАЛАНУ

Князгалиева Аяулым

6В01201-«Мектепке дейінгі тәрбие жән оқыту» мамандығының
студенті Нұр-Сұлтан қ. Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
(araylym.zharymbet@mail.ru)

Ғылыми жетекші: п.ғ.к., ӘП ӨӨТ кафедрасының профессоры
Н.П.Албытова

Елдің әлемдік кеңістікке енуі, соның салдарынан тұлға дамуында түбегейлі өзгерістердің көрініс табуы әр ұттың өз тарихына, әдебиетіне, тіліне, діні мен тәрбиесіне жаңаша көзқараспен қарауға негіз болып отыр. Осыдан адам болмысының табиғатына үнілу, оның рухани дүниесі мен жан әлеміндегі сырын ашу, қоғамдық қарым-қатынастарды зерделеу тәрбиенің басты қағидасы саналады. Сондықтан қазіргі білім беру жүйесінің білім беру мазмұнында болып жатқан өзгерістер рухани жаңғыру мәселесін басты нысанда ұстайды.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодыңды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай. ... Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды» деген болатын [1].

Ал, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасында: «Тәрбие жұмысының негізін Елбасының адамгершілік мұрасы – "Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту" және "Ұлы даланың жеті қыры" атты бағдарламалық мақалалары құрайды. "Туған елге тағзым" жалпыреспубликалық экспедициясын қамтитын "Ұлы дала мұрагерлері" жобасы, "Тарих тағылымы" (қалалар мен ауылдардың, көшелердің тарихын

және мемлекеттің дамуына үлес қосқан тұлғаларды зерттеу) және "Қазақ мәдениетінің антологиясы" (ақындар, жырау, күйші шығармашылығы арқылы ұлттық фольклорды зерттеу) әлеуметтік жобалары жалғасатын болады- деп, рухани жаңғыру бағытындағы жұмыстардың жалғасатындығын атап көрсеткен [2].

Жеке тұлғаны азаматтыққа, елжандылыққа баулу проблемалары әртүрлі саладағы мамандарды ойландырып, философия, мәдениеттану, психология, әлеуметтану, этнология, дінтану және педагогика салаларында жүйелі зерттеулер жүргізудің өзекті мәселесі болып келеді.

Тарихи-педагогикалық зерттеулерге жасаған талдау дәстүрлі мәдениетке бірқатар ұлы классик педагогтардың (Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, Ж.Ж.Руссо, К.Д.Ушинский, Ы.Алтынсарин және т.б.), кеңес педагогикасы өкілдерінің (А.С.Макаренко, С.Т.Шацкий, Л.Н.Толстой, В.А.Сухомлинский және т.б.), қазақ ағартушылары, қоғам қайраткерлері мен ғалымдардың (Ш.Уәлиханов, А.Құнанбаев, А.Байтұрсынов, Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев, М.Әуезов, А.Сейдімбек, Ә.Қоңыратбаев, К.Іслямжанұлы және т.б.) аса назар аударғанын, тәрбиенің халықтық негізін және халық тәрбиесі құралдарының педагогикалық тиімділігін тәжірибе жүзінде дәлелдеп, негіздеген, сондай-ақ өз еңбектерінде ұтымды пайдаланғанын көрсетеді [3,4].

К.Д.Ушинский педагогикаға «халық педагогикасы» ұғымын енгізсе, Г.Н.Волков оны «этнопедагогика» деңгейіне көтеріп, өз алдына ғылымның бір саласы ретінде ұсынды.

Қазақстанда этнопедагогикалық материалдарды педагогикалық процесте кеңінен пайдалану мүмкіндіктері арнайы зерттеліп, ғылыми мектеп қалыптасты деуге боларлық (А.Кубесов, Қ.Б.Жарықбаев, С.Қ.Қалиев, С.Ұзақбаева, К.Ж.Қожахметова, Қ.Шалғынбаева, Т.Әлсатов, И.Халитова Ж.Асанов, және т.б.) [5].

Этнопедагогиканың негізгі саласын құрайтын фольклор жанрларын бірқатар ғалым-педагогтар мектепке дейінгі ұйымдарда, бастауыш мектепте пайдалану бағытында арнайы зерттеді (Ә.Табылдиев, М.Балтабаев, С.Ұзақбаева, П.Қышқашбаев, А.Р.Құрсабаев, А.Құралов, Е.Сағындықов, С.Елубаев, Н.Албытова және т.б.) [6,7].

Этнопедагогика тұлғаның тұтас дүниетанымын қалыптастырады. Оның қайнар бастауы - фольклор жанрлары адамның адамгершілік санасы оның эмоциалық саласы және тәрбиесімен бірлікте күрделі құбылысты білдіреді. Ол алғашқы адагершілік түсініктерден қалыптасып, өмір бойы күрделене түседі және байиды. Алайда адам адагершілігінің өзегі оның адагершілік сезімі, уайымы, ары болып табылады. Осы тұрғыдан келгенде мектеп жасына дейінгі балалардың сезіміне әсер етіп, эмоциялық қуатының артуына балалар фольклорының орны шексіз деуге тұрарлық. Беглгілі жазушы, фольклорист-ғалым М.О.Әуезов Ұлы Абайдың қалыптасуына әсер еткен факторларды анықтағанда оның бай фольклордан бастау алып, шығыс, бастыс мәдениетімен байланыстылығын айғақтайды.

Адамгершілік сананың және мінездің маңызды құраушысы адамгершілік қажеттілік және еркіндік, тілек, батылдық, өмірде адамгершілік таңдауды

жүзеге асыру қабілеті болып табылады. Адамгершіліктен тыс еркіндікте адамгершілік тәрбиесі болуы мүмкін емес. Көзсіз тыңдау, ессіз орындау әлсіздік, мінезсіздік және түптеп келгенде өнегесіздікке алып келеді. Тек ғана сенімділік, өз арыңмен келісім және жігерліліктің қатаңдығы нағыз адамгершілік әрекет жасау мүмкіндігінің барлығын қамтамасыз етеді.

Екі жасар бала ертегі естіп отырыпта жылап жіберетін сәттері де болады. Психологияда бұл факты жас баланың басында елестеудің және қиял елесінің пайда болуынан деп көрсетеді. Бала қиялының мазмұны бастапқы кезде жұтаң әрі ырықсыз түрде болады. Өсе келе тәрбие мен өз іс-әрекетінің тәжірибесі негізінде бала қиялы дамып, сапасы артады. Дамудың бұл кезеңдегі өзгешелігі - балалардың кез-келген әрекетінде шығармашылық қиялдың элементтерінің көрініс табатындығы байқалады. Мұны әсіресе, балалардың ертегі, өтірік өлең, жаңылтпаш т.б. ындап немесе өзі қрастырып отырған сәттеріне қатысты аңғаруға болады. Қиялдың алғашқы көріністері 3 жасар бөбектерде байқалады. Өйткені олар қызық ертегілерді шын ықыласымен тыңдап, бар ынтасымен беріледі. Фольклордағы образдар шындықтан алыс жатқанымен, бала санасында кез-келген нәрсенің бейнесі оңай тоғысады да, бұдан керемет қиял көріністері құралады. Балалардың осындай әрекеттерінен олардың ой-қиялы толыға түседі, жаңа рөлдер тауып өз бетімен құрастыра алады. Бұл шығармашылық қиялдың белсенді қатынасынан туындайды.

Фольклоршы ғалым М.Ғабдуллин «Қазақ ауыз әдебиетінің бірнеше түрі бар. Соның ішінде бастылары: халық арасында алуан тақырыпқа шығарылған өлеңдер, мақал-мәтелдер, ертегілер, аңыз-әңгімелер, батырлар жыры, тұрмыс-салт жырлары, айтыс өлеңдері т.б.» -деп топтастырып, бала тәрбиесіндегі маңызын зерттеген [8].

К.Матыжанов фольклорды зерттеуде олардың бала ұғымына жақын мазақтама өлең, жаңылпаш, ертегі, ұлттық ойын сияқты жанрларына кеңінен баға береді. Автор әр жанрға ұлттық сана және мінезді қалыптастыратын маңызды құрал ретінде қарап, баланың жүйке жүйесіне және тәрбиесінің барлық жиынтығына тікелей жауап бере алатындығына аса мән береді. Ғалым «... балалар фольклоры дегеніміз-ол мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшелігіне сәйкес, балалардың өзіндік қиял-армандарын, талаптарын, ой-пікірлерін, айналадағы құбылысты эстетикалық тұрғыдан қабылдау, сезіну мүмкіндіктерін қалыптастыратын халқымыздың ғасырлар бойы жинаған асыл мұрасы болып табылады. Демек, балалар фольклоры балалардың қызыға сүйсіне тыңдайтын, шығармашылық қасиеттерін арттыратын, логикалық ойлау қабілеті мен сөздік қорын дамытатын құнды жанр екені анық»- деген тұжырым жасайды да балалар фольклорын балалардың өздері және тәрбие үшін ересектер құрастыратырады деп екіге бөледі [9].

Мұндай алғашқы ұлттық сана және мінездік қалыптасулар фольклор жанрындағы қарапайым ережелер шеңберінде туындайды. Елжандылық, іске жауапкершілік, мінез-құлықты бақылай білу, өнегелі қарым-қатынас, достық,

жақсылыққа ұмтылу сияқты құралдар өмір ережелеріне сіңіп, рухани толысуға бастайды.

Демек, рухани жаңғыру бағытындағы жұмыстарды мектепке дейінгі ұйымдарда пайдалануда фольклордың, оның ішінде қазақ балалар фольклорының орны ерекше деп білеміз. Балалар фольклорын мектеп жасына дейінгі балалармен атқарылатын іс-әрекеттерде кеңінен пайдалануда төмендегідей ұстанымдардың орындалуын ұсынамыз:

- балалар фольклорының рухани жаңғыру бағытындағы тәрбиелік мәнін зерттеу;
- балалар фольклоры жанрларын мектепке дейінгі ұйымдардың оқу қызметтерінде, ертеңгіліктерде, серуенде тұрақты пайдалану;
- әр түрлі жанрларды отбасы тәрбиесінде басшылыққа алу қажеттілігіне қолдау көрсетіп отыру.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы. 12 сәуір 2017ж.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы.
3. Қалиев С. Изғұттынова Р. Жексенбаева Г. Тәлім-тәрбие хрестоматиясы. – Алматы: “Рауан”, 1996, 104 бет.
4. Сейдімбек А. Қазақ әлемі. – Алматы: Санат, 1995. -464 б.
5. Ұзақбаева С.А. Балаларға эстетикалық тәрбие берудегі халық дәстүрі. – Алматы: Білім, 1990-30 бет.
6. Табылдиев Ә. Халық тағылымы. Қазақ университеті, 1992-2006.
7. Сағындықов Е. Қазақ ұлттық ойындары.-Алматы: Рауан, 1991.- 176б.
8. М.Ғабдуллин. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Алматы.- Санат, 1996- 368 б.
9. Іслямжанұлы К. Рухани уыз. Алматы: Ана тілі, 1995-141б.

УДК 159.972

ТЕОРИЯ И ПОНЯТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК РЕСУРС ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ

Күлтешова Жазира Сагатовна

zhazira_129@mail.ru

Магистрант 1 курса, специальность 7М03103 «Психология»,
Евразийский Национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Нур – Султан,
Казахстан.

Научный руководитель – Рыскулова М.М.

Задачи единства и взаимосвязи эмоциональных, познавательных и интеллектуальных процессов еще с давних времен интересовала научных